

De wending in regiotransitie

Kansen voor een complementaire
ondernemende aanpak!

LEI

WAGENINGEN UR

Toenemende confrontatie in buitengebied

De discussie over de invulling van het buitengebied neemt toe. De afstemming van de plannen van overheden en ondernemers gaat daarbij in de praktijk dan ook niet vanzelf. Door het toenemende belang van het buitengebied voor de maatschappij en de stad-plattelandrelatie zijn er andere inzichten nodig over de wijze waarop ambitieuze plannen worden afgestemd met maatschappelijk draagvlak. De stad heeft daarbij ook lange tijd met de rug naar het buitengebied gestaan. Meer en meer komt er belangstelling voor verbinding met het buitengebied. De agrarische (voedsel)productie speelt niet langer een exclusieve hoofdrol in het buitengebied. Uit recent onderzoek blijkt daarbij het enorme belang van een aantrekkelijke openbare ruimte. Met name groen en water in de directe nabijheid en in de ruimere omgeving zijn belangrijke vestigingsvoorwaarden voor bedrijven in de stad volgens een symposium in Rotterdam. In een internationale studie van de Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) wordt aangegeven dat een wending ('paradigmawisseling') gewenst is om de potenties van het rurale gebied te benutten.

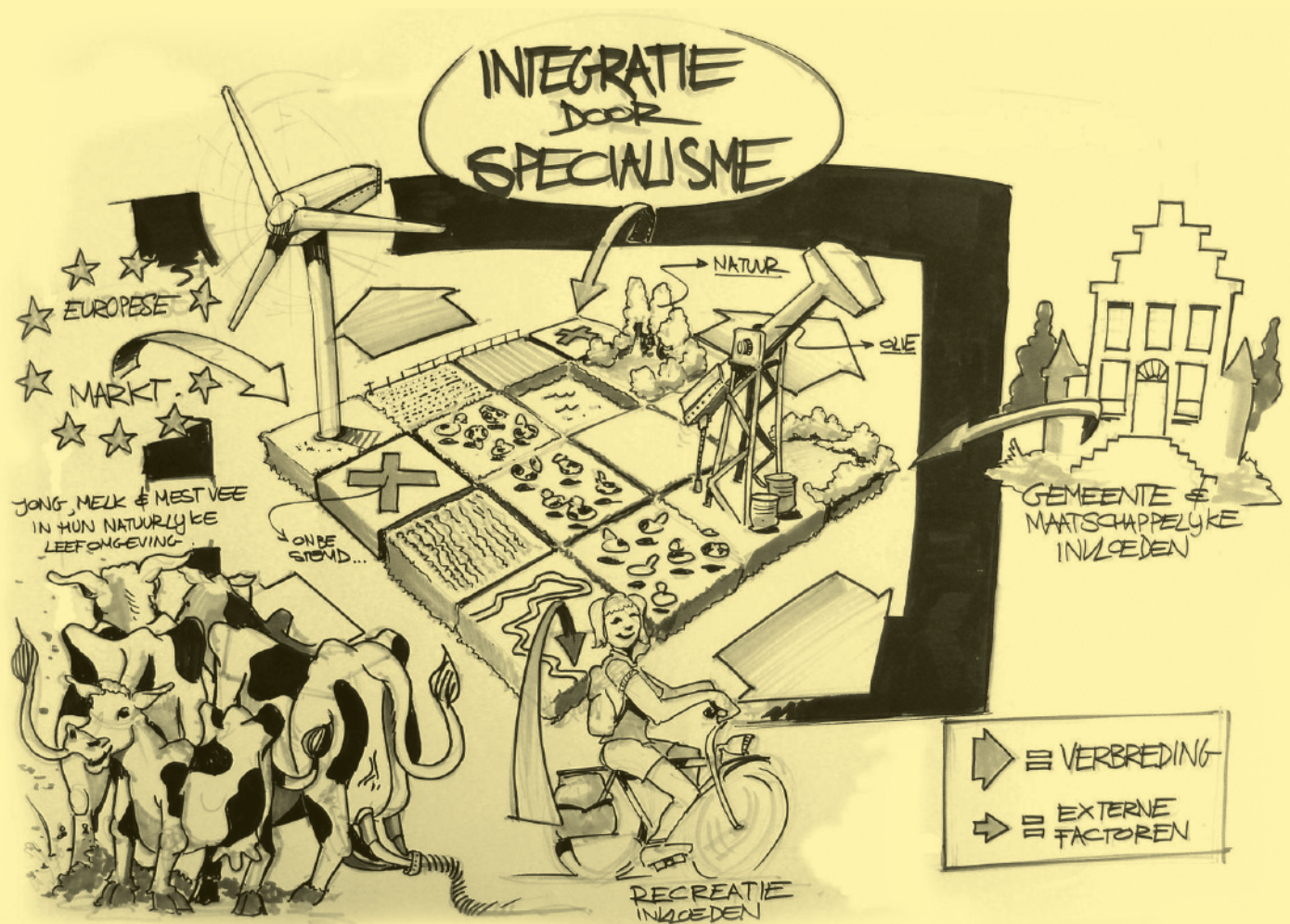
Drie redenen voor nieuw beleid

In een recente studie van de OECD worden drie redenen genoemd waarom een nieuw beleid voor rurale ontwikkeling nodig is:

1. Het landelijk gebied heeft te maken met *belangrijke uitdagingen* die de territoriale samenhang met landen ondermijnen.
2. Het landelijk gebied heeft vaak te maken met *economische voordelen* die beter benut zouden kunnen worden.
3. Noch het sectorale beleid noch de marktwerking is in staat om de *heterogeniteit van uitdagingen en potenties van landelijke regio's* volledig voor zijn of haar rekening te nemen.

Deze brochure zet een aanvullende aanpak voor regiotransitie neer. Eerst wordt in het kort een beeld gegeven van algemene ervaringen uit recente projecten rond regiotransitie: 'Waarom lopen de processen in de praktijk soms zo moeizaam?'. Vervolgens wordt een wending in de aanpak rond regiotransitie- processen voorgesteld: 'De huidige systeembenadering aangevuld met een actorgerichte benadering.' Daarbij worden voorbeelden aangehaald waaruit blijkt dat deze aanpak daadwerkelijk rendement op kan leveren: 'Waaruit blijkt dat dit echt werkt?'.

Wat zien we gebeuren rond gebiedsprocessen?

De huidige situatie

Door meer functies meer actoren

Er zijn steeds meer partijen die betrokken raken bij ontwikkelingen in het buitengebied. Het buitengebied wordt immers steeds vaker ingekleurd door anderen dan primaire agrarische ondernemers en daarmee is voedselproductie niet meer vanzelfsprekend. Er komen steeds meer functies bij voor het buitengebied, zoals natuur, landschap, recreatie en zorg. Dit betekent dat er steeds meer mensen mee willen praten over de inkleuring van het buitengebied. De invloed van de traditionele beheerders van het buitengebied neemt daarom af.

Meer globalisering/liberalisering

Vanuit de globalisering/liberalisering kiezen veel ondernemers voor de strategie van schaalvergroting in het buitengebied. Dit levert spanning op met de toenemende andere functies die men ook in het buitengebied wil invullen. Voor de ondernemer is er een spanningsveld tussen de wereldmarkt die bepaalt of je kunt produceren en de omgeving die bepaalt of je mag produceren.

Onverwachte dynamiek

Tijdens gebiedsprocessen krijgen alle actoren te maken met onverwachte dynamiek. Bijvoorbeeld door ondernemers van buiten de regio, die na een inkleuring van een gebied met grote snelheid en ambitieuze plannen op het toneel verschijnen.

Vershil in snelheden

De snelheden van menings- en besluitvorming tussen de verschillende actoren lopen logischerwijs niet synchroon. Ondernemers zijn genoodzaakt om snel op ontwikkelingen in de markt te reageren. Overheden en natuurorganisaties hebben vanwege hun organisatiestructuur en inspraakprocedures lagere snelheden. Dit resulteert in grotere verschillen in processnelheden die het gebiedsproces kunnen frustreren.

Eenzijdige systeembenadering

De rol van de overheid ten aanzien van het buitengebied is door de tijd heen gewijzigd van dicterend naar maatschappelijk gedragen beleid en inkleuring.

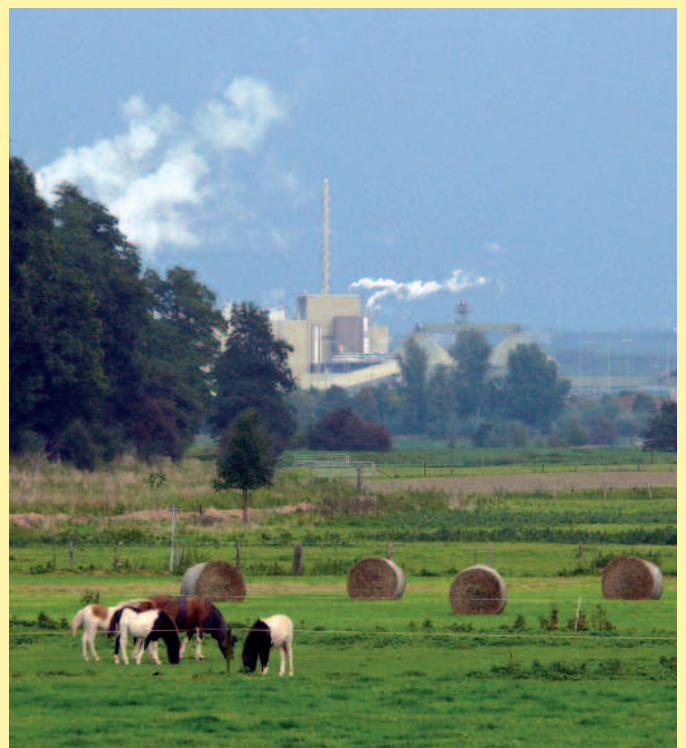
De discussie omtrent de invulling, via structuurvisies, van het buitengebied neemt toe. De overheid benadert het gebied nog vaak eenzijdig als een systeem en geeft beleidsmatig vaak vanuit de toelatingsplanologie nog zelf kleur aan een gebied door bijvoorbeeld reconstructieplannen, Natura 2000-gebieden, enzovoort. Er worden al veel participatieve gebiedsprocessen opgezet. Hierbij krijgen de burgers/ondernemers 'stem' in de ruimtelijke inrichting van gebieden. Ook zijn er wel diverse aanzetten tot inrichting van gebieden vanuit een benadering van ontwikkelingsplanologie. Hoe kan dit verder vorm krijgen?

Werken vanuit collectieve actorgroepen

In de gebiedsprocessen worden de verschillende actorgroepen gezien als een homogene groep. Er wordt geen rekening gehouden met individuele verschillen binnen die groepen. Hierbij kan worden gedacht aan sterk verschillende strategieën binnen de groep ondernemers.

Meer verbinding van stad en platteland

Er was een vrij sterke scheiding tussen stad en platteland. Het huidige plaatje verandert. Er is een toenemende interesse vanuit de stad naar 'producten' van en 'verbindingen' met het platteland. Op talloze plaatsen in de wereld bemoeien steden zich met het omringende platteland. Vanuit het oogpunt van beleving 'wat heeft het platteland te bieden?', maar in toenemende mate ook vanuit het oogpunt van het milieu.

Voorbeelden bij algemene knelpunten

Uit de recent uitgevoerde regioprocessen of regioprojecten blijkt dat ze in de praktijk vaak zeer moeizaam lopen. Dit komt omdat actoren van elkaar vinden dat de ander moeilijk doet terwijl zij van mening zijn zelf in hun recht te staan en te strijden voor een rechtvaardige zaak.

Enkele voorbeelden in de praktijk

Landbouwontwikkelingsgebied (LOG):

Systeembenadering met onverwachte dynamiek

In de omgeving van Markelo is een deel van het buitengebied door de overheid ingekleurd als een landbouwontwikkelingsgebied (LOG). Dat betekent dat er voor landbouwbedrijven meer mogelijkheden zijn voor bedrijfsontwikkeling en het vestigen van nieuwe bedrijfslocaties, met name voor bedrijven met varkens en pluimvee. In dat kader wordt er op initiatief van het landbouwbedrijfsleven, en in samenwerking met overheden, projectmatig gewerkt aan het verplaatsen van zes varkenshouderijbedrijven uit extensiveringsgebieden en verweingsgebieden in de regio naar een gezamenlijke locatie met zes “gezinsbedrijven plus” een mestverwerkingseenheid in het LOG. Enkele actoren in het gebied beschouwen deze collectieve vestiging in het LOG als het ontwikkelen van een grootschalig intensief veebedrijf op een industrieterrein. Er is een onrust en weerstand onder de regionale bevolking ontstaan. Door de initiatiefnemers is er vanaf het begin voor gekozen om met de omgeving te communiceren over het initiatief. Daartoe hebben de initiatiefnemers diverse informatiebijeenkomsten voor de omgeving georganiseerd. Zij hebben aan het lokaal opgerichte actiecomité van verontruste burgers diverse informatie over het initiatief en de achtergronden aangereikt. Het actiecomité heeft ervoor gekozen om met name via de pers en lokale politiek te communiceren. Hierdoor is een dialoog tussen de initiatiefnemers en het actiecomité niet goed van de grond gekomen.

Gelijktijdig meer claims op hetzelfde buitengebied:

Collectieve actorgroepen en verschillende snelheden

In de Onner- en Oostpolder gelegen ten noorden en ten westen van het Zuidlaardermeer vinden allerlei ontwikkelingen plaats, gepaard gaande met behoorlijke veranderingen in het gebied. De moeilijkheid is dat de in het gebied opererende ondernemers geconfronteerd worden met steeds stringenter regelgeving en (overheids)plannen. Daarbij is er onvoldoende sprake van coördinatie van plannen en processen van de verschillende instanties. Als katalysator heeft hierbij gewerkt de aanwijzing, door de provincie, van dit gebied als noodwaterberging. Er zijn verschillende instanties betrokken bij de uitvoering van al deze processen, zoals de gemeente Haren, de provincie Groningen, het Groninger Landschap, de Landinrichtingscommissie, Natuurbeheer en Waterleidingbedrijf Groningen. De communicatie en overlegsfeer binnen de gemeenschap en met de betrokken (overheids)instanties is niet optimaal. Doordat alle instanties goede voorlichting willen geven en daarbij zo volledig mogelijk willen zijn, worden de ondernemers overspoeld met informatie.

Ontwerp stalconcept grootschalig bouwen in het landbouw, Architectuurstudio SKETS

Grootschalig bouwen in buitengebied:

Globalisering/liberalisering en systeembenadering

'Grootschalig bouwen in het landschap' in de Provincie Groningen. De ondernemer heeft een plan voor grootschalige ontwikkeling op zijn bedrijf. De meeste ondernemers kiezen hierbij voor de wettelijke aanpak bij de aanvraag procedure en gaan voor minimale kosten bij de realisatie. De overheden beoordelen deze plannen op basis van hun standaard vastgestelde structuurvisies. Het resultaat is vaak grote onrust in de omgeving in verband met het industriële karakter, horizonvervuiling en geen passende bebouwing voor de kwetsbare omgeving. Zij kiezen dus niet voor interactie met de omgeving en hebben daarmee te maken met grote weerstand uit de regio die zeer vertragend werkt in de aanvraag en ontwikkelingsprocedure.

Verbinding stad en platteland:

Meer verbinding van stad en platteland en meer functies meer actoren

Rond de polder Rhoon, een polder van ongeveer 600 ha direct onder Rotterdam, was veel discussie hoe deze polder in de toekomst in te richten.

Velen vanuit de stad zien deze polder graag als toekomstig grondgebied/park van Rotterdam, waarbij de landbouw uit dit gebied zal moeten verdwijnen.

Het is echter de vraag of niet veel bewoners in de stad juist behoeften hebben aan een diversiteit van voedsel- en belevingsproducten uit de landbouw. De boeren in het gebied produceerden vooral voor de wereldmarkt; dus met de rug naar de stad.

Agrarisch landgoed:

Meer functie en meer actoren en verschillende in snelheden

Op Landgoed Scherpenzeel ontstaan er de afgelopen jaren in toenemende claims van overheden op de regio. Dit brengt beperkingen met zich mee voor bedrijfsontwikkelingen van de individuele pachters op het Landgoed en vraagt creatieve en innovatieve ondernemers handelingen om hier op te anticiperen. Daarbij is een goede wisselwerking tussen pachter en verpachters cruciaal.

Door de jaren heen is om allerlei redenen deze wisselwerking aanmerkelijk verminderd. Daarbij zijn de ervaringen zodanig geweest dat er geen vertrouwen meer is om gezamenlijk hier op te gaan anticiperen. De verpachter wil het landgoed in stand houden met toenemende diversiteit van functies op het landgoed, waarbij de pachters met name zoeken naar efficiëntie en grootschaligheid. Beide partijen hebben moeite om 'out of the box' te denken. De verpachter en pachter versterken elkaar erin, waardoor de paden steeds smaller worden.

‘De wending’ in de aanpak van regiotransitie

De wending is de overgang van regiotransitie via een eenzijdige systeembenadering, naar een systeem-gerichte benadering aangevuld met een actorgerichte benadering, waarbij de actoren op ondernemendheid en markt-gerichtheid worden aangesproken. In deze benadering krijgen burgers/ondernemers niet alleen een ‘stem’ in de inrichting van een gebied (zoals bij participatieve gebiedsprocessen), maar wordt meer gericht op het ontwikkelingsperspectief. In deze aanpak krijgt “strategie” een plaats. Er wordt gekeken of bedrijfsplannen te matchen zijn met gebiedsvisies en hoe bij discrepanties ‘aan de keukentafel’ oplossingen kunnen worden gezocht, weliswaar binnen de duidelijke kaders van het beleid.

Beweringen die de wending onderbouwen

- Een vrije actor is noodzakelijk voor het goed laten verlopen van gebiedsprocessen. Een vrije actor kan fungeren als katalysator in de regio voor het oppakken of verbinden van prikkels en als procesbegeleider.
- De vrije actor analyseert en bepaalt welke actoren bij het proces betrokken worden en wat hun rol daarbij is. Deze aanpak moet leiden tot draagvlak voor de vrije actor en draagvlak voor een interactief proces.
- De vrije actor let vooral op dat er gebruik wordt gemaakt van de individuele diversiteit binnen de verschillende actorgroepen.
- Het proces gaat vooral om luisteren en expliciteren van individuele wensen en het faciliteren van hun strategievorming. Het is er opgericht dat het besef ontstaat dat zonder beweging of transitie, individuele doelen niet kunnen worden gehaald.
- Ondernemers gaan meer kansen benutten in hun omgeving als er meer rekening wordt gehouden met hun individuele competenties.
- Individuele actoren beseffen dat ze zelf een proces kunnen opstarten, dit hoeft niet altijd de overheid te doen. Daar hebben ze wel een netwerk/platform voor nodig om dit te organiseren.
- Een vrije actor benadering vraagt een andere vorm van projectdoelstelling. Hier wordt meer gegaan voor de beweging tussen actoren dan het gaan voor een concreet eind doel.
- De vrije actor benadering vraagt een fundamentele wijziging van projectfinanciering door ook het voortraject te betrekken bij het toekennen van het benodigde budget voor de realisatie.
- Een ander referentiekader van beleidsmakers en ondernemers biedt meer perspectief om beter de kansen te benutten van de stad en het platteland.

Rol en functie van vrije actor

Om een netwerk op te bouwen en goed te laten functioneren vraagt dit ruimte, inzicht en de positie om te doen wat een netwerk nodig heeft. We noemen dit de rol van een vrije actor.

Een vrije actor kan een initiatiefnemer zijn of een begeleider van buiten het netwerk. Het kan ook een team zijn die in breder verband netwerken gezond houdt of nieuwe bewegingen initieert. Een vrije actor moet ervoor zorgen dat anderen er vertrouwen in hebben dat hij de ruimte, die hij als vrije actor heeft, goed benut.

De praktijk

Met leerervaringen uit recent uitgevoerde regioprojecten, met de nieuwe actor gerichte aanpak, worden de voorgaande beweringen nader onderbouwd. Hoe doe je het? Hoe werkt het? Werkt het inderdaad wel?

Een vrije actor analyseert en bepaalt welke actoren bij het proces worden betrokken en wat hun rol daarbij is.

Bij de casus Landgoed Scherpenzeel was er een padstelling ontstaan tussen pachters en verpachter ten aanzien van de toekomstige ontwikkelingen binnen het landgoed. De overheid heeft ruimte geboden voor de inzet van een vrije actor. Om de ruimte voor beweging te zoeken is de vrije actor eerst een individueel gesprek aangegaan met alle actoren. Een van de interventies was een excursie naar een ander Landgoed. Bedoeld om hen “out of the box” te laten denken. Daarbij bleek dat collectief optreden individueel rendement op kan leveren. Dit heeft uiteindelijk geresulteerd in drie concrete acties voor gezamenlijk optreden voor rendementverbetering tussen pachters en verpachter.

M. Daniëls (verpachter):

De resultaten van het traject zijn (tot nu toe) voornamelijk te merken op het terrein van de onderlinge communicatie. Drempels tussen pachter en verpachter lijken lager geworden en er wordt directer en zakelijker gesproken, ook buiten de rentmeester om. En het sinds jaren verwaterde contact tussen pachters onderling is aangehaald, wat lijkt te worden gewaardeerd.

Individuele actoren beseffen dat ze zelf een proces kunnen opstarten, dit hoeft niet altijd de overheid te doen.

Bij de casus Markelo is volgens de systeem benadering gewerkt door zowel de overheid en de landbouworganisatie. Er is een gezamenlijk proces opgestart door zowel de initiatiefnemers als de overheid. De initiatiefnemers hebben de omgeving diverse malen uitgenodigd en geïnformeerd. De gemeente heeft haar rol opgepakt door het opstellen van een visie voor de inrichting van haar Landbouwontwikkelingsgebieden (LOG's). Gedurende het opstellen van deze visie hebben alle actoren mee kunnen praten en een inbreng kunnen leveren. Dit resulteerde in een bijzonder emotionele discussie tussen het bestuur van het actiecomité en de gemeenteraad van “Hof van Twente”.

In dit stadium is er door de gemeenteraad en de initiatiefnemers gekozen om het LEI als onafhankelijke actor te gaan gebruiken voor analyse van verschillende alternatieven en een objectieve informatievoorziening aan de gemeenteraad ter voorbereiding aan hun eigen besluitvorming. Dit resulteerde in een informatiebijeenkomst voor de gemeenteraad met een onafhankelijke procesbegeleider waar bij de analyse van het LEI werd toegelicht en besproken om elk gemeenteraadslid de gelegenheid te geven voldoende kennis te laten vergaren voor een eigen afgewogen standpunt. Het heeft ertoe geleid dat de gemeenteraad een afgewogen beslissing heeft kunnen nemen (Gezinsbedrijf Plus, 2009).

Een vrije actor is noodzakelijk voor het goed laten verlopen van gebiedsprocessen.

Door veel achterdocht tussen de verschillende partijen (overheid, gemeente, natuurbeheer organisaties en ondernemers) en het niet gelijktijdig doorlopen van alle processtappen liep het proces in de case Onnen vast. Het proces is doormiddel van een vrije actor weer op gang gekomen waarbij de onafhankelijkheid van de vrije actor cruciaal was. De vrije actor heeft afzonderlijk met alle betrokken partijen gesproken en kunnen aangeven dat hij “onpartijdig was”, dus niet in dienst van 1 van de betrokken partijen. Vooral het stimuleren om elkaar te vertrouwen is belangrijk.

De vrije actor let er vooral op dat er gebruik wordt gemaakt van de individuele diversiteit binnen de verschillende actorgroepen.

Bij de casus Landgoed Scherpenzeel ontstond eerst het beeld dat de pachters een uniforme groep was met dezelfde strategie en doelstelling. Tijdens het traject bleek dat er een grotere diversiteit aan interesses en doelstellingen waren. Deze verschillen zijn gedurende het traject uitgemond in drie speerpunten waar zowel het merendeel van de pachters als de verpachter energie voor konden vinden om op één of meerdere speerpunten gezamenlijk verder te kunnen gaan.

Bram Prins (projectleider Buurderij Noordlaren):

In gebiedsprocessen kan worden geoogst door eerst goed naar elkaar te luisteren en het daarna verbinden van actoren.

Een pachter:

Tijdens het doorlopen traject werden we gestimuleerd om onze individuele interesses in te brengen en om daarmee naar gezamenlijke speerpunten te kunnen komen voor nader overleg met de verpachter. Dit heeft bij de pachters tot extra energie geleid om gezamenlijk verder te gaan.

Pachters en verpachters bespreken op welke speerpunten ze zich gaan richten.

R. Vorage van LTO Noord (projectleider van initiatief Gezinsbedrijf Plus):

We waren in een zodanig proces beland waar emotie en rationele afwegingen door elkaar gingen lopen. Daarnaast werd er sterk gekeken naar de effecten op de plek waar de bedrijven gevestigd moesten worden, terwijl de grote maatschappelijke winst in de extensiverings- en verwevingsgebieden uit het oog werd verloren. Ook was het belangrijk dat een onafhankelijke partij objectieve informatie aanleverde. Door de inzet van het LEI als vrije actor ontstond er weer openheid waarbinnen de gemeenteraad op basis van heldere informatie een weloverwogen besluit kon nemen.

Het proces gaat vooral om luisteren en expliciteren van individuele wensen en het faciliteren van hun strategievorming.

Grootschalig bouwen in het landschap van de provincie Groningen. De ondernemer heeft in dit geval gekozen om via keukentafelgesprekken, gestimuleerd en geïnitieerd door de provincie, vooraf met de omgeving, de provincie en de gemeente te komen tot een gezamenlijke gedragen aanvraag van zijn grootschalige bedrijfsontwikkelingsplannen. Hier is het voor zowel de provincie als de ondernemer mogelijk gebleken om door goed naar elkaar te luisteren en kennis te delen samen formules te vinden die aan beider ambitie voldeden. Dit leidt tot onderling vertrouwen en uiteindelijk een private overeenkomst. Aandachtspunt is dan nog wel de implementatie en vooral ook communicatie met de “directe” omgeving.

Ondernemers zullen meer kansen benutten door meer rekening te houden met hun omgeving.

De ondernemers in de case Onnen waren door de ervaringen van toenemende wet- en regelgeving in hun regio en de strijd rond hun bestaan steeds wantrouwiger geworden. Er was een open houding naar de omgeving en toch was er geen draagvlak voor onderlinge samenwerking. Men ging voor de strategie van een standaard bedrijfsvoering met een lage kostprijs in een veranderende omgeving.

Tijdens het project Onnen hebben verschillende ondernemers ervaren dat hun huidige strategie door de veranderende omgeving vast gaat lopen. Enkele daarvan hebben daarbij openingen gezocht voor een gezamenlijke bedrijf in de vorm van een “Buurderij”. Hierin gaat men nu naar een opzet van natuurbeheer met vleesvee, recreatie en zorg en eigen verkoop gecombineerd met streekproducten.

Wijbrand Havik (directeur LIBAU, Welstands- en Monumentenzorg Groningen):

Door de schaalvergroting in de landbouw met bijbehorende bedrijfsgebouwen en erfinrichting te sturen, met inzet van architecten, is men over 100 jaar trots op de inrichting van het Groninger platteland.

Jan Arends (biologisch vleesveehouder en plattelandsondernemer in Noordlaren (Gr)):

Voor mij biedt het weiden van mijn biologisch vleesvee in de natuurgebieden van het Groninger Landschap de kans om de verbinding met de samenleving te versterken. Ze kunnen straks biologisch vlees kopen in onze winkel van streekproducten bij onze nieuwe stal.

De vrije actor benadering vraagt een fundamentele wijziging van projectfinanciering door ook het voortraject te betrekken bij het toekennen van het benodigde budget voor de realisatie.

Projectfinanciering bij gebiedsprocessen worden vaak ter beschikking gesteld voor de daadwerkelijke planvorming. Daarbij is de richtlijn vaak dat er gekeken wordt naar activiteiten zoals collectieve bijeenkomsten waarin alle betrokkenen bij elkaar komen om de plannen te maken. Men neemt daarbij als automatisch aan dat het bij elkaar brengen van deze mensen een kwestie is van aanschrijven. De mensen komen dan vanzelf wel. In werkelijkheid ligt dat anders. Mensen komen alleen in beweging als ze ervan overtuigd zijn dat de bijeenkomsten tot daadwerkelijke ontwikkelingen leiden. Dit kost veel voorwerk voor verkenning, analyse en vertrouwen scheppen.

Harry Kortstee (projectleider Ondernemen op een Landgoed):

In de projectbegroting gingen we ervan uit dat we zo konden beginnen met een groep ondernemers. Bij de start bleek dat er eerst activiteiten nodig waren om daadwerkelijk vertrouwen bij de betrokkenen te verkrijgen. Dit vroeg veel tijd aan individuele gesprekken met betrokkenen om hun voorwaarden voor deelname scherp te krijgen en om daar invulling aan te kunnen geven.

Een 'vrije actor'-benadering vraagt een andere vorm van projectdoelstelling. Hier wordt meer gegaan voor de beweging tussen actoren dan het gaan voor een concreet eind doel, maar wel binnen een vastgesteld kader.

Bij regioprojecten worden vaak doelstellingen opgenomen, waarin gebieden worden ingekleurd met 'veranderende' bestemmingen, bedrijven moeten worden verplaatst, en nieuwe concrete maatregelen moeten worden gerealiseerd. De planvorming is dan helder, maar de implementatie vaak zeer onzeker of komt zeer traag op gang.

Er zijn dan projecten gewenst waarbij de doelstelling zich, binnen een duidelijk kader, meer richt op het bij elkaar brengen van verschillende actorgroepen om in wisselwerking met elkaar te komen tot een vernieuwende gebiedsinvulling en implementatie van plannen. Zo'n aanpak geeft geen gegarandeerd eindbeeld voor de overheid als opdrachtgever, maar het kader waarin gewerkt kan worden is wel duidelijk. Het draagt zodoende bij tot meer commitment van de partijen en tot meer dynamiek en daadwerkelijke implementatie van de plannen.

Een ander referentiekader van beleidsmakers en ondernemers biedt meer perspectief om beter de kansen te benutten van de stad en het platteland.

In de polder Rhoon onder Rotterdam was veel discussie om deze polder aan de landbouw te onttrekken ten behoeve van natuur en recreatie voor de stad. Daarbij was niet duidelijk of bewoners in de stad juist niet meer behoeften hebben aan een diversiteit van voedsel en- belevingsproducten uit de landbouw. Tijdens een centrale bijeenkomst is door Jan Willem van der Schans hiervoor extra aandacht gevraagd hoe op een soms nog latente maar groeiende vraag, in te springen. Het vraagt ook de kunst vanuit de landbouw om op de vaak nog latente vraag vanuit de stad te kunnen inspringen met een nieuwe aanpak van marktcocreatie, een ontwikkeling van nieuwe producten, door juiste ontmoeting van vragers en aanbieders. Deze aanpak is toegepast in een studie van Kortstee.

De planvorming voor het gebied is uiteindelijk hierop aangepast. Naast de eerder gegeven bestemming voor natuur en recreatie is er nu ook ruimte gecreëerd voor voedselproductie voor de stad. Anderzijds zijn ook boeren op andere gedachten gebracht in plaats van voor de wereldmarkt; dus meer kijken hoe de verbinding met de stad kan worden gemaakt.

Jan Willem van der Schans (onderzoeker LEI Wageningen UR):

Ik ben in de gelegenheid geweest om op een bijeenkomst, waarbij alle betrokkenen aanwezig waren, extra aandacht te vragen voor de insteek waarbij de behoefte uit de stad omgezet kan worden in nieuwe markten voor bestaande ondernemers in de regio.

De internationale context

In een internationale studie van de Organisation for Economic Co-operation and Development wordt aangegeven dat een wending (paradigmawisseling) gewenst is om de potenties van het rurale gebied te benutten.

Dit rapport richt zich op de heroriëntatie van het beleid dat is ontstaan gedurende een aantal herzieningen van het territoriale beleid op nationaal niveau en een aantal casestudies van beleidsstrategieën in plattelandsgebieden. Daaruit komt duidelijk naar voren dat de verschuiving in het beleid naar een 'nieuw landelijk paradigma' zowel veranderingen in de beleidsfocus, als aanpassingen aan de overheidsstructuur zou moeten omvatten, met name:

- een verschuiving van een benadering die zich toelegt op gesubsidieerde, krimpende sectoren naar een benadering die zich toelegt op strategische investeringen om de meest productieve activiteiten verder te kunnen ontwikkelen;
- een focus op het lokale typerende karakter om nieuwe concurrerende voordelen te kunnen genereren, zoals aantrekkelijkheden (van het landschap en de cultuur) of lokale producten (zowel traditionele producten als producten van andere herkomst);
- meer aandacht voor zogenaamde collectieve goederen of 'kadervoorwaarden' die de onderneming indirect ondersteunen;

- een verschuiving van de benadering van sectoriaal naar territoriaal beleid, met pogingen tot integratie van verschillend sectoriaal beleid op regionaal en lokaal niveau en verbetering van de coördinatie van het sectoriaal beleid op landelijk overheidsniveau;
- decentralisatie van de beleidsadministratie en, binnen bepaalde grenzen, beleidsontwikkeling op deze niveaus; en
- meer samenwerking tussen publieke, private en vrijwilligers sectoren bij de ontwikkeling en implementatie van lokale en regionale beleidsvoering.

	Oude benadering	Nieuwe benadering
Doelstellingen	• Gelijikstelling • Bedrijfsinkomen • Concurrentie tussen bedrijven	• Concurrentie van plattelandsgebieden • Waardering van lokale bijzonderheden • Exploitatie van onbenutte bronnen
Belangrijkste doelsector	• Landbouw	• Verschillende sectoren van plattelandseconomieën plattelandstoerisme, industrie, ICT-industrie
Belangrijkste middelen	• Subsidies	• Investeringsen
Belangrijkste actoren	• Landelijke overheid • Landbouwbedrijven	• Alle overheidsniveaus supranationaal, nationaal, regionaal, lokaal • Lokale belanghebbenden publiek, privaat, ngo's

Voorbeelden van de nieuwe benadering

- Sluiten van regionale kringlopen: Zero Emission Regions. De land- en tuinbouw wordt dan niet meer gezien als vervuiler en energieverlinder, waarbij milieumaatregelen vooral gericht zijn op beperking van de vervuiling. Een nieuw referentiekader voor de land- en tuinbouw zou zijn om de ondernemers in deze sectoren te zien als leverancier van food, fuel, feed, biodiversiteit, natuur, landschap en de innovaties daar op te richten. De theoretische en modelmatige onderbouwing van de aanpak van Zero Emission Regions wordt onder andere gebaseerd op de aanpak van industriële ecologie. In het Project Energieneutrale Zuivelketen Noord Groningen van Wageningen UR - AgroCenter voor Duurzaam Ondernemen, wordt deze aanpak toegepast om op gebiedsniveau te streven naar nieuwe koppelingen tussen diverse actoren en zo te komen tot verdere sluiting van regionale energiekringlopen en beperking.
- Een aanpak van lerende en investerende regio's, mede om meer omgevingsgericht en met ondernemers uit andere sectoren te innoveren. Zo'n aanpak met de vier speerpunten Ondernemerschap, Marktcreatie, Regiotransitie en Kenniscentrum is onder andere te vinden in diverse publicaties en folders in het kader van het project Veelzijdig Platteland.

NAAR EEN VEELZIJDIG PLATTELAND!

het platteland heeft u zoveel méér te bieden

ONDERNEMERSCHAP

Versterken van het ondernemerschap
door het opstellen van nieuwe strategieën,
in samenspraak met vraagpartijen en de
maatschappij.

MARKTCREATIE

Ontwikkelen en promoten van nieuwe
marktproducten en -organisatie om aan
de grote latente maatschappelijke vraag
te voldoen.

REGIOTRANSITIE

Integrale aanpak van verbinden, verankeren
en vervlechten, rekening houdend met de
eigenheid en herkenbaarheid van de regio's.

KENNISCENTRUM

Kennisontwikkeling en -circulatie dicht bij
de regio, maar verbonden met topexpertise
op nationaal en internationaal niveau.

eten • genieten • beleven • in balans komen • leren • werken • www.veelzijdigplatteland.nl

De vier speerpunten voor een veelzijdig platteland.

Het resultaat van de ‘daadwerkelijke beweging’

Wat levert een gebiedsproces met zo'n aanvullende actorgerichte aanpak nu werkelijk op in voorgaande cases:

- De verandering van houding van actoren: actoren zijn niet alleen maar tegen elkaar, ze zijn nu bereid om naar elkaar te luisteren en staan open voor beweging;
- Een gedragen toekomstig beeld: de betrokken actoren komen via onderlinge samenwerking tot een gezamenlijk gedragen beeld voor het betreffende vraagstuk;
- Energie om met elkaar verder te gaan: er is positieve energie ontstaan om op basis van het gezamenlijk gedragen toekomst beeld zelf actief mee te werken aan de realisatie daarvan;
- Meer cohesie en samenwerking binnen een gebied;
- Onverwachte benutting van nog onbenut economisch potentieel.

De voorbeelden illustreren dat er kansen zijn voor een nieuwe aanpak in regioprocessen. Gebleken is wel dat het een nieuwe aanpak vergt, die op het eerste gezicht meer tijd kost, maar op termijn effectiever en efficiënter is.

Literatuur

AgroCenter voor Duurzaam Ondernemen,
www.agrocenter.wur.nl.

Brouwer, L., Marktcreatie, behoeftegericht ontwikkelen van vraag en aanbod. Academic service, november 2003.

Buurma, J., E. Wielinga, Tango methode: Werken met energie en dynamiek van de betrokken actoren. LEI Wageningen UR, Den Haag, september 2007.

Gezinsbedrijf Plus, www.gezinsbedrijfplus.nl. 2009.

Green and the city, www.greenandthecity.nl/over-het-symposium.html. 2008.

Ham, A. van den en D.J. Postma, Mijn perspectief als ondernemer in de toekomst. LEI Wageningen UR, Den Haag, januari 2003.

Havik, W. (Libau) en B. Prins (LEI Wageningen UR), Bouwen in het landschap, het kan ook anders. ISBN 9789081035231, Groningen, 2008.

Kortstee, H.J.M., D.W. de Hoop, V. Immink, J.W. van der Schans, M. Fischer en M. Krol, Marktcreatie in het proces van professionalisering van producten in het Veelzijdig Platteland. LEI Wageningen UR, Den Haag, maart 2008.

Kortstee, H.J.M., H.C. Uenk en D.W. de Hoop, Regiotransitie in het veelzijdige platteland; Case: Van bedreigingen naar kansen in een Landgoed. LEI Wageningen UR, Den Haag, juli 2008.

OECD; Organisation for Economic Co-operation and Development, The New Rural Paradigm: Policies and Governance. Pages: 101, ISBN Number: 9264023917, June 2006.

Schnitzer, H. en U. Nguyen Ngoc, Zero emissions systems in food processing industry. ISSN: 1790-5079, Issue 4, Volume 4, April 2008.

Van der Schans, J.W., Presentatie film Polderdag in Rhooen, www.lei.wur.nl/NL/nieuwsagenda/dossiers/Transitie.htm (Op film klikken halverwege de pagina). 2008.

Veelzijdig Platteland, www.veelzijdigplatteland.nl. 2009.

Wielinga, H.E., B.W. Zaalmink, R.H.M. Bergevoet, F.A. Geerling-Eiff, H. Holster, L. Hoogerwerf en M. Vrolijk, Netwerken met vrije actoren, stimuleren van duurzame innovaties met netwerken in de veehouderij. Wageningen UR, 2007.

Zaalmink, B.W., C.T. Smit, H.E. Wielinga, F.A. Geerling-Eiff en L. Hoogerwerf, Netwerkgereedschap voor vrije actoren. Methoden en technieken voor het succesvol begeleiden van netwerken. Wageningen UR, 2007.

Colofon

In deze brochure wordt een nieuwe aanvullende aanpak voor regiotransities beschreven. Wat gebeurt er op dit moment rond gebiedsprocessen, wat is er aan het veranderen en werkt de aanvullende actorgerichte aanpak?

Auteurs

Harry Kortstee, Wim de Hoop, Alfons Beldman, Bram Prins, Wendy Laverman, Jan Willem van der Schans

Foto's en illustraties

Marcel Bekken, Marjolein de Vette, Machiel Wijnbergh, Architectuurstudio SKETS, JAM, Alterra Wageningen UR, Noortje van den Berkmortel, Harry Kortstee, Bram Prins, Jan Willem van der Schans

Eindredactie

Noortje van den Berkmortel

Vormgeving

Marjolein de Vette Grafisch Ontwerp, Wageningen

Drukker

DigiPrint, Den Haag

Deze brochure is een uitgave van LEI Wageningen UR, werkveld Sectoren bedrijven.

© LEI, oktober 2009